

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת סנהדרין - דף נו נו

סיכום הדף

נושא היום: דיני סקילה מברך את השם. דיני בן נח, בברכת השם וז' מצוות

שיטה א דרשו פסוק זה על עונשו של הורג נפש שיהיה בסיוף. **גזל** שנאמר "כירק עשב נתתי לכם את כל", **ביאר רבי לוי** התיירה תורה לבני נח רק מה שגדל כעשב בלא טירחת האדם ולא מה שגדל כירק המושקע, **שיטה א** למדו מכאן היתר אכילת בשר שנאמר לאדם הראשון **"אבר מן החי"** שנאמר "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", **שיטה א** דרשו מכאן שיש היתר של אבר מן החי בשרצים. **סירוס** ממה שנאמר "שרצו בארץ ורבו בה", **שיטה א** ביארו שנאמר כאן ברכה על הריבוי. **כלאים** שנאמר "מהעוף למינהו", **שיטה א** שנאמר שיהיה צוות לעופות לכל אחד ממינו אולם לא מחמת איסור כלאים.

אמר רב יוסף שצוות לעופות לכל אחד ממינו אולם לא מחמת איסור כלאים. ב. שפיכות דמים. ג. ברכת השם. **תמה רב ששת** מדוע על ג' אלו, אם למדו משפיכות דמים הרי ניתן ללמוד את כל ה' מצוות בני נח, ואם מצד ריבוי של איש איש הנאמר בגילוי עריות, הרי כולל אף ע"ז. **אלא ביאר רב ששת** שנהרגים על ד' עבירות והוספו ע"ז. ותמהו מברייתא שמבאר שדברים שיש בהם מיתה לישראל בן נח, מזהר ולא נהרג, **ביאר רב נחמן בר יצחק**, אזהרה לבן נח זה עונשו. **שיטת רב הונא ורב יהודה וכל תלמידי רב** שכן נח נהרג על ז' מצוות, שגילתה תורה בחד והו"ה לכל ה' מצוות. ומה שמבאר בברייתא בע"ז שלבן נח אסור לגזול ולא מפורש שיש לו חיוב מיתה עם גזל, **מבאר הגמ'** שכתב אסור מחמת "מותר" לישראל כלפינו בן נח, ובדין מיתה לא שייך לכתוב "מותר" שהרי אסור להרג בן נח, אלא פטור. **לכן** בדין שפיכות דמים כתוב "חייב ופטור" ובדין ממונות כתוב "מותר ואסור", הביאור שלבן נח יש חיוב מיתה על הגזל כשאר ז' מצוות.

בברייתא הנזכרת מבואר לבני גזל "כיוצא", **ביאר רב אחא בר יעקב** שהכוונה לפועל שאוכל בכרם, **וזחחה הגמ'** אם בשעת עבודה מותר לישראל בן נח מזהר ולא נהרג, אפילו פועל וגם לא בשעת עבודה הרי זה גזל. **אלא ביאר רב פפא** שאסרו אפילו פחות משה פרוטה שאינו מוגדר לגזל גמור. ונאסר אף בכותי הגזל מישראל פחות משה פרוטה שאמנם יש מחילה אולם יש כאן פטור. **זוחה הגמ'** את ביאורו של ר"פ שהרי כותי בכותי שנים מוחלים אף בפחות משה פרוטה מוגדר לגזל גמור, **ביאר רב אחא בריה דרב איקא** שהכוונה על הכובש שזכר שכיור. **עוד מבואר בברייתא** כיוצא לבני יפת תואר, ביאר רב דמיני בשם ר"א בשם רבי חנינא, בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה בן נח אחר, חייב מיתה.

לא התבאר בברייתא כיוצא לבני יוסף שפיכות דמים, אמר אביי אם תמצא דין כיוצא לבני שפיכות דמים **זה שיטת רבי יוחנן בן שאול** שהורף אחר חברו להורגו ויש מציל שיוכל למנוע את הרדיפה ע"ז שיפגע באחד מאיבריו של הרוזף ובכ"ז לא הצילו בכך אלא הרג את הרוזף, המציל חייב. **ואופן** זה מוגדר לכיוצא לשפיכות דמים.

שאל רב יעקב רב אחא שנוכר באגדת מדרשו של רב, בן נח נהרג בדין אחד, עד אחד, מציל בהתראה. ע"ז דין א' עד איש ולא אשה, אפילו קרוב. **ואמר** בשם רבי ישמעאל שנהרג אף על העוברים שבמעט אמן. **ביאר רב יהודה** את המקורות "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרוש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש" **אדרוש** אפילו ביחיד, **מיד לכל חיה** אפילו בשל בהתראה, **אדרשנו** אפילו בעד אחד, **מיד איש** ולא אשה, **אחיו** אפילו קרוב. **מקורו של רבי ישמעאל** שנהרג על העוברים "שופך דם אדם באדם דמו ישפך" דם באדם הכוונה לעובר. **מי שאינו מחייב בן נח על מיתת עוברים** וסבר שפסוק זה מלמד שכל מיתה האמורה בבן נח הכוונה לתנן (ולא סבר כמזכר לעיל סייף), **דרש** שהמילה באדם מתייחסת לסוף הפסוק "באדם דמו ישפך" שפיכות דמים בתוך גופו של האדם זה תנן.

שאל רב המנוגא מדוע אשה ממועטת מדינים אצל בן נח, **וביאר** שלמדו "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בנו ואת ביתו וכו'" בניו לדינים ובנותיו לצדקה (יש לומדים צדקה כפשוטו, ויש מצינים לעיל ו, ב שהכוונה לביצוע הדין. ע"י רמ"ה. מאירי. רמב"ם בהלכה כב, ד). בת נח שהרגה נהרגת, **ביאר רב פפא רב אישא סבא** מ"שופך דם האדם" מכל מקום. **וביאר עוד** שאם זינתה נהרגת "והיו לבשר אחד" התורה חזרה וכללה איש ואשה לאחר שנאמר "על כן יעזב איש".

איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו **לרבות** כותים שמוזהרים על עריות כישראל, **ובפסוק זה** יש ריבוי על עריות של ישראל מעבר למה שנלמד לעיל מהפסוק הנאמר אצל אדם הראשון ששם מזהרים על עריות של בני נח, **והנפק"מ ביאר רב נחמן בשם רבה בר אבוב**, שאם בא על ערוה ישראל נהרג בכל עדים והתראה, ואם בא על ערוה של בן נח נהרג בעד אחד דין אחד ובלא התראה. **ותממה הגמ'** האם יתכן שמקילים עליו בבא על איש ישראל, **לכך ביאר רי"ח** שהנפק"מ בנערה המאורסה, שבישראל מוגדרת לאשת איש, ובבן נח לא אצ"כ היא בעולת בעל. ולכך כאשר בא על ישראלית ארוסה דינו יהיה בסקילה. **תממה הגמ'** שמבואר שאם בא על אשת איש דינו יהיה כדון בן נח שדינו בסיוף ובברייתא מבואר שדינו בחנוק, **ביאר רבנ"י** "אשת איש" האמור בברייתא הכוונה נכנסה לחופה ולא בעלה, שאינו בזה עונש מיתה לבן נח ואילו בישראל דנים בחנוק. **מבואר** בדברי רבי חנינא שיש לבני נח "בעולת בעל" ואין להם "נכנסה לחופה".

מבואר בברייתא כדברי רי"ח, אמר ר"מ, אם בישראל נהרגים על הערוה, בבני נח יש להם אזהרה. אין ישראל נהרג אין לבן נח אזהרה. **לדעת רבנן**, יש עריות שאין ישראל אדם עליהם ובכ"ז בן נח מזהרים, **אם בא על ישראלית** נידון למיתה כבישראל בחנוק, **האם בא על עריות בנות בן נח** ידונו אותו כבני בן נח בסיוף, **והנפק"מ** היא בארוסה. **ולא מנו נכנסה לחופה שלא נבעלה**, היות ואמור לדעת דבי מנשה שכל מיתה בבן נח היא בחנוק.

עיונים על הדף

מעשה דינה והריגת אנשי שכם

מבואר בגמ' שבני נח מצווים על הדינים, ועל העריות וכו', נחלקו הרמב"ם והרמב"ן מעשה דינה והסיבה שהרגום שמעון ולוי. הרמב"ם בהלכות מלכים בפרק ט מאריך לבאר את המצוות שצטוו בני נח,

"המברך את ד' חייב סקילה רק באופן שהזכיר שם שמים. אמר ריב"ל מחמת כבוד שמים כאשר חוקרים את העדים וכו' לא מוציאים שם שמים **אלא** מבררים את הנושא בזכינו כמו "כיה יוסי את יוסי", **בעבור גמר דין** צריכים הדיינים עדות גמורה מה אמר, מוציאים את כולם מבית הדין, **אומרים** לעד הגדול שיאמר בפירוש מה שמעתי, ואומר בהזכרת השם, **הדיינים קורעים את בגדיהם ושאר העדים לא חוזרים על האמירה אלא אומרים אף אנו שמענו כן.**

המקור שחיובו של ה"מברך" רק לאחר שאמר שם שמים, **אמר שמואל** "ונקב שם ד' מות יומת וכו' בנקבו שם יומת", עונש מיתה למי שמקלל שם בשם. **ולמדנו** "מה אקב לא קבה אל" שמתייחס לקללה, **והאזהרה** "אלקים לא תקלל". **ואין לומר** שהכוונה לא לעשות נקב בקלף של הס"ת כמשמעות "ויקב חור בלתי" ויהיה אזהרה "לא תעשו כן לד' אלהיכם". **היות** ובפסוק מבואר כפל דברים שם בשם, ונקב בקלף אין כזו אפשרות, אף אם יהיה קלף על קלף, שכלד נקבב חדרש בכל קלף, **ואף אם יתקופ** ע"ז ובאוונו זמן יקבב קלף שמתחתיו, חוד הסכין הוא שמנקב ולא מוגדר כ"שם בשם". **ואין לומר** שהאיסור הוא להגות את השם באותיותיו, **ונקב יתפרש** כמבואר בפסוק "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות **והאזהרה** "את ד' אלו קוין תירא", אין כאן שם בשם, ומוגדר כאיסור עשה ואין ע"ז עונש מיתה. **ומלבד** זאת "ויקב" הכוונה קללה. **וכן אין לומר** שהאיסור רק כאשר יקלל ובנוסף יהגה את השם, שהרי מבואר "הוצא את המקלל" ולא כתוב "את הנוקב והמקלל".

כמבואר לעיל ישראל המקלל נענש בסקילה, בן נח מתרבה מ"איש איש כי יקלל", אולם עונשו בסיוף, שכל מיתה האמורה בבן נח היא בסיוף. **ואמנם למדנו** ממה שנאמר אצל אדם הראשון "ויצו ד" שיש איסור לבן נח לברך את ד'. **ביאר רבי יצחק נפחא** ש"איש מרבה כיוונים לשיטת ר"מ שדרש "איש כי יקלל אלקיו" לרבות כיוונים. **אולם רבנן חולקים** וסוברים שעל שם המיוחד נענש במיתה ועל כיוונים באזהרה (ממועט מיתה ולא ממועט מכת. רש"י תוס'). **לדעת רבי מיישא** אף לרבנן בן נח נהרג במברך כיווני שנאמר "כגור כאזרח בנקבו שם יומת" מכאן למדנו שגור וישראל (אזרח) חייבים רק באופן שבירכו בשם, **אולם** גוי נהרג אף על כיווני. **ומפסוק** זה למד ר"מ שכן נח שבירך דינו בסיוף ולא בסקילה כגור ואזרח. **לדעת רבי יצחק נפחא** בשיטת רבנן על כיוני יש רק אזהרה בין בבן נח ובין בישראל, למד שגור ואזרח יש עונש מיתה בשם המיוחד, ואילו בן נח נהרג אף על כיוני. **והנאמר** "איש איש" דיברה תורה כלשון בני אדם.

ז' מצוות שהצטוו בני נח, שיטה א: א. דינים. ב. ברכת השם. ג. ע"ז. ד. גילוי עריות. ה. שפיכות דמים. ו. גזל. ז. אבר מן החי. **לרבי חנינא בו נמליאל** נאסרו בדם היוצא מן החי. **לרבי חיזקא**, סירוס. **לר"ש כישוף**. **לרבי יוסי**, כל הנאמר בפרשת כישוף, היינו קוסם מעונן ומנחש וכו'. **לר"א** הוזהרו אף על כלאים, **והכוונה** שנאסרו רק בהרבעת בהמה בלא מינה, ובהרכבת אילן. **אולם** מותרים ללבוש כלאים ולרדוף כלאים.

המקור לשיטה זו, ביאר רי"ח את הנאמר לאדם הראשון "ויצו (דינים, ממה שנאמר "יצוה את בניו") ד' (ברכת השם ממה שנאמר "ונקב שם ד'") אלו קוים (ע"ז, ממה שנאמר "לא יהיה לך אלוהים אחרים") על האדם (שפיכות דמים, ממה שנאמר "שופך דם האדם") לאמר (גילוי עריות, ממה שנאמר "לאמר הן ישלח איש את אשתו") מכל עץ הגן (ולא מן הגזל) אכול תאכל (ומה אבר מן החי)".

רבי יצחק מחליף בדרשה בין ע"ז לדינים, "ויצו" (ע"ז, נחלקו רב חסדא ורבי יצחק בר אבדימי למ"ד ממה שנאמר "סרו מהר מן הדרך אשר ציותם עשו להם", למ"ד ממה שנאמר "עשוק אפרים רצץ משפט כי הואיל הלך אחרי ציו") "אלוקים" (דינים, ממה שנאמר "ונקבב בעל הבהית לא האלוהים"). **הנפק"מ** במקור הדרשה לאיסור ע"ז, עכו"ם שעשה עבודה זרה ולא השתחוה לה, **אם** הלימוד "מעש" האיסור הוא משעת עשייה, **אם** מ"הלך אחרי ציו" האיסור רק אם עבד לע"ז. **רבא תמה** שהרי אין חיוב מיתה לעכו"ם שעשה ע"ז ולא עבדה, ממה שאמרו בברייתא בן נח מזהר על מה שישיראל ממיתים, **והבין רבא** שבאו למעט עשה ע"ז ולא השתחוה לה. **דוחה ר"פ** בברייתא זו באה למעט חיובק ונישוק לע"ז שלא כדרך שאין בו איסור מיתה לישראל וגוי לא מזהר.

שואלת הגמ' על ההנחה שבני נח נצטוו על דינים, **והרי ז' מצוות נצטוו בני ישראל במרה**, ז' מצוות בני נח והוסיפו עליהם "דינים" (שם שם לו חוק ומשפט) "שבת" ו"כיבוד אב ואם" ("כאשר צוך ד' אלו קוין" **ביאר רב יהודה** "כאשר צוך מתיחס למרה). הרי ש"דינים" הצטוו בישראל. **מבאר הגמ'**, לר"ג, הוסיפו לישראל "עדה" היינו להרוג ע"פ ב"ד של כל. "עדים" לדון ע"פ שני עדים. "התראה" לא להרוג בלא התראה. **תממה הגמ'** א"כ מדוע זה נקרא להוסיפו להם "דינים", **אלא ביאר רבא** הוסיפו להם דיני קנסות, **עדין** תמחו מכל הכוונה "הוסיפו דינים". **דינים רבא אחא בר יעקב** הוסיפו להם להושיב ב"ד בכל עור וקור בכל פלך וכו'. דוחה הגמ' והרי אף בני נח נצטוו על ע"ז. **ביאר רבא** שנחלקו מה היו ז' מצוות בני נח שיטה א' כאמור.

שיטה ב' תנא דבי מנשה הוציא ד"ך (דינים וברכת השם), הוסיף ס"ך (סירוס וכלאים), א. ע"ז. ב. גילוי עריות. ג. שפיכות דמים. ד. גזל. ה. אבר מן החי. ו. סירוס. ז. כלאים. **וכתב** שיטה זו למדה ש"דינים" הוסיפו לבני נח וצטוו ע"ז.

לדעת רבי יהודה אדם הראשון נצטווה על ע"ז בלבד. **לרבי יהודה בן בתירא** אף על ברכת ד'. ו"א אף על דינים. **עוד מבואר בברייתא** כשיטה ה"א, לאחר שאמר הקב"ה "ויצו ד' אלקים את בני נח ולא תקבלו ולא תמרונו ויהא מוראי עליכם, אלו ג' הדברים שצטוו **מבאר הגמ'** שתנא דבי מנשה לא למד את דרשות הפסוק "ויצו" וכו' כדברי רי"ח ורבי יצחק, **אלא** דרש פסוקים מה צטוו בני נח, "ע"ז" "גילוי עריות", ממה שנאמר "ותשתת הארץ לפני האלקים" **ולמד תנא דבי רבי ישמעאל** כל מקום שנאמר "השתחית" כוננת הכתוב על דבר ערוה ובעובדה זרה. **לדבר ערוה** מה שנאמר "כי השחית כל בשר בדרכו", ע"ז ממה שנאמר "פן תשחיתון ועשיתם". **ולשיטה א** (שדרשו את "ויצו") ביארו שגילתה תורה דרכם ועונשם של זור המבול. **שפיכות דמים** ממה שנאמר "שופך דם האדם",

הדרך היומית

כעובר על מצות מלך ונשא עונו.
וזברי החינוך צריכים הבנה, למדנו שנהרג בן נח ע"פ עד אחד וכו' היכן למדנו שנהרג על פי הודאת פיו??

וכתב המנחת חינוך (אות טז) דין זה חידש הרב המחבר מדעתו הרחבה, ולא מצאתי בש"ס ולא בר"מ זבן נח יתחייב בהודאת עצמו.

אולם הוסיף המנ"ח, שדברי החינוך נכונים בטעמם, כיון שהדין האמור בכל מקום שאדם לא נאמן על עצמו למדנו לעיל בסוגיא של פלוני רבעני לרוצונו (ט, ב) שאדם קרוב אצל עצמו. א"כ הפסול מטעם "קרוב", וגם בישראל אם הוא בעצמו מעיד ואין אחר עמו הוא רק עד אחד, אך אפילו לעד אחד אינו מצטרף מחמת קרוב, אבל בבן נח דנהרג בעד אחד ועל פי קרוב, א"כ אין סיבה שלא יהיה נאמן על עצמו, על כן דברי הרב המחבר ברור מללו דנהרג על פי עצמו, כי נהרג על פי קרוב ועל פי עד אחד.

אמנם לדעת הראב"ד שפירש בסוגיא של פלוני רבעני לרוצונו, שעל עצמו אינו בגדר עדות, עיין רא"ש מכות (פ"א אות יג) וטור ח"מ (סי' לד), שלא שייך עדות שבטלה מקצתה רק בקרובים אבל לא על עצמו שאינו בגדר עדות, והדברים עתיקים בראשונים ואחרונים, א"כ עכ"פ כיון דילפינן כאן בגמרא סנהדרין נ"ז ע"ב דעכ"פ צריך עד, א"כ אפשר כיון דהוא אינו בגדר עדות על עצמו, דבמקיימי דבר הכתוב מדבר, ע"ש (מכות ו, א) א"כ אפשר דאינו נהרג על פי עצמו, כיון דאינו עד כלל, לא מחמת קרוב.

עוד הקשה המנ"ח, אפילו אם נאמר שהודאת עצמו בדרך כלל אינה מתקבלת מחמת הפסול של "קרוב", וגבי בני נח קרוב נאמן, מ"מ היה צריך בעל החינוך לחלק שדוקא בן נח זכר נהרג בהודאת עצמו, אבל אשה בת נח למה תיהרג בהודאתה, הרי אין אשה נאמנת להם, ע"ש בש"ס סנהדרין ור"מ פ"ט ממלכים הי"ד, ואילו היה לנו איזה לימוד זבן נח נאמן בהודאת עצמו, היתה גם אשה נאמנת, עיין קצות החושן סי' ל"ד סק"ד, אבל כיון דאינו מבואר בש"ס ולא ראיתי שום לימוד לזה, על כרחך צריך לומר שהוא מסבירא כיון דקרוב נאמן, א"כ לא מהניא הודאת האשה, דאשה אינה נאמנת להם, והרב המחבר לא חילק, וצ"ע.

האם בן נח נהרג ע"י עד אחד?

מבואר בגמ' שכן נח נהרג ע"פ עד אחד דין אחד ובלא התראה, יש מיעוט לאשה, והדין יכול להיות קרוב וכו'.

ולכאורה צריך להשכיל בדברי התרגום על הפסוק "שפך דם האדם באדם דמו ישפך" כי בצלם אלהים עשה את האדם" (בראשית ט, ו), שכתב "דישוד דמא דאנשא **בסחדין** על מימר דינאי דמיה יתשד ארי בצלמא דיי עבד ית אנשא", מבואר בדבריו שהרצויה נעשתה ע"פ עדים, ולכאורה שלא כפי דברי הש"ס לפנינו. ועי' רש"י ורובנו בחיי ועוד. ובאר בהעמק דבר, שכל מה שאמרו לפנינו בסוגיא שנאמן ע"פ עד אחד, היינו דוקא אם מוחזקים בכשרות. שבדיני ישראל לא מהני מוחזקים בכשרות ולעולם צריך ב' עדים וב"ד שדן דיני נפשות וכו' אולם בדיוני אומות העולם מהני בעד אחד ודין אחד כאשר הם מוחזקים בכשרות, אבל סתם בני אדם אין נאמנות לעד א' ודין א' שלא יטה דינו.

מה יהיה אם יש רוב דיינים להקל?

כמבואר בגמ' בן נח נהרג ע"פ דין אחד וכו', מה יהיה שישבו ג' דיינים וב' זיכו ואחד חייב, אם הכלל אומר שנהרג ע"פ דין אחד, מדוע לא נהרגו, או שמא שכאשר כבר ישבו ג' לדון יש להלכה של אחריי רובין והלטה, וא"כ צריך להשכיל אולי הדין של רוב דיינים נאמר בישראל, ואין רוב בעכו"מ.

ובמנ"ח (שם אות כג) כתב, אני מסופק אם דנו אותו בית דין אם אזלינן בתר הרוב, שהרי הכתוב אחרי רבים להטות (שמות כג, ב) דוקא בישראל אבל לא בבן נח, והנה אם רובם מזכים או אפילו מחצה על מחצה, נראה מצד הסברא דאין הורגין אותו מספק, דגם בבן נח אמרינן ספק נפשות לקולא, וזה מצד הסברא, אך אפשר דאפילו רובם מחייבים לא אזלינן בתרייהו, כיון דאין לנו ילפוטא כמו בישראל. ובפרט לפי מה שכתובים בשיטה מקובצת ב"ב מציעא (ו, ב ד"ה וע"ל), דגם רוב ספק הוא אך התורה התירה ספק זה, א"כ בבן נח דלא מציעו זה אפשר דבכל ענין הוא ספק ואין הורגין מספק, וכחאי גוונא מסופק בפרי מגדים יו"ד סי' ס"ב (משבצות סק"א ד"ה עוד) לענין ביטול איסורין.

בשו"ת חת"ס (יו"ד סי' ע, בסוף התשובה) כתב, מה שנאמר שכן נח נהרג בדין א', הכוונה אפילו אין כאן אלא דין א', ניתן להורגו על פיו ולא צריך ב"ד של כג' וכו'. אבל באופן שיש ג' דיינים ושנים מזכים ואחד מחייב, פשיטא שהמיעוט בטל ברוב, ואינו נהרג. אדרבא בענין זה שייך בבן נח אחרי רבים להטות יותר מבישראל, שבישראל דיני נפשות לא הולכים אחר הרוב להחמיר א"כ יש ב' דיינים שמחייבים יותר ממה שיש מזכים, ואין הכוונה שנהרג ישראל ע"פ רוב, שהרי אם הדין הוא "רוב" הרי גם שיש אחד יותר כבר יש כאן רוב, מלא יש גזירת הכתוב שאינו נהרג א"כ יש ב' מחייבים יותר מהמזכים, אלא בבן נח אם א' מזכה ושנים מחייבים נהרג עפ"י הכרעת אחד משום רוב. א"כ מוכח שאוחזים בבן נח ללכת ע"פ הרוב, וא"כ ה"ה יהיה להפך לקולא כאשר ב' זיכו ואחד יחייב. (דברי החת"ס נכתבו ע"פ הבנת הכותב, ויש לעיין בתוך דבריו ז"ע).

והתחיל באדם הראשון וכו' ועי"ש, שם בהלכה יד, הביא הרמב"ם את ענין הציווי על ה"דינים" וז"ל וכיצד מצווין הן על הדין, חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו, ולהזהיר את העם, ובן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף, ומדוע יעקב אבינו קיללם ומדוע לא ישר עשו בעיניו, הם עשו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדין אחד בלא התראה ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם. עכ"ל.

הרי לנו בדברי הרמב"ם ביאור לעונשם של אנשי שכם משום ששכם עבר על גזל והם לא דנו אותו, ומחמת שלא קיימו דינים התחייבו סייף.

הרמב"ן בביאורו לתורה (בראשית לד, יג) הביא את דברי הרמב"ם ותמה על דברי הרמב"ם, שלפי דברי הרמב"ם הרי בני יעקב שמעון ולוי קיימו את הדין, וביצעו את הנגזר מחמת הדין, ומדוע יעקב אבינו קיללם ומדוע לא ישר עשו בעיניו, הם עשו כדיון וסמכו על הנס שלא יקומו עליהם להרגם. וז"ל של הרמב"ן "שאם כן היה יעקב אבינו חייב להיות קודם וזוכה במיתתם, ואם פחד מהם למה כעס על בניו וארר אפם אחר כמה זמנים, וענש אותם וחלקם והפיצם, והלא הם זכו ועשו מצוה ובטחו באלקים והצילם".

לכך ביאר הרמב"ן שענין "דינים" שהצטוו בהם בני נח אינם להושיב דיינין בכל פלך ופלך בלבד, אלא יש להם ציווי על הרבה מהלכות ממונות כדין גנבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן, כענין הדינין שנצטוו ישראל, ונהרג עליהן אם גנב ועשק או אנס ופתה בתו של חבירו או שהדליק גדישו וחבל בו וכיוצא בהן. ומכלל המצוה הזאת שיושיבו דיינים גם בכל עיר ועיר כישראל, ואם לא עשו כן אין נהרגין, שזו מצות עשה בהם, וביאר הרמב"ן שהנאמר לפנינו בסוגיא ש"אזהרה שלהן זו היא מיתתן", זה רק בהתייחס ללאו שזה מוגדר כאזהרה, אולם על איסור עשה אין עונש מיתה.

ואמרו בירושלמי דיינין של נח, הטה דינו נהרג, לקח שחד נהרג. בדיני ישראל, כל דין שאתה יודע שאתה שלם ממנו אי אתה רשאי לברוח ממנו, וכל שאתה יודע שאי אתה שלם ממנו אתה רשאי לברוח ממנו, אבל בדיניהם אף על פי שאתה יודע שאתה שלם ממנו אתה רשאי לברוח ממנו.

הוכיח הרמב"ן מדברי הירושלמי שבדיני הגוי שיכול לומר לבעלי הדין איני נזקק לכם לדונכם, ובישראל אינו יכול להתחמק מלדון שהרי נאמר "לא תגורו מפני איש" (דברים א, יז), ותוספת זו נאמרה רק בישראל. וא"כ ישראל שראה גוי שלא דן או שלא פסק כמו שצריך ולא קיים את הדינים, יכול להתחמק מן הדין ולא חייב לדון ולהורגו, שהרי יכול להתחמק מן הדין כנזכר, ולא נמסר הדבר לבני יעקב לדון אותם, והרמב"ם לא היה צריך לחפש עבורם סיבות לחיוב מיתה שהרי אנשי שכם וכל שבעה עממין היו עובדי עבודה זרה ומגלה ערות ועושים כל תועבות השם היו, והכתוב צווח עליהן בכמה מקומות (דברים יב ב) על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן וגו', לא תלמד לעשות וכו' (שם יט ט), ובגלוי ערות כי את כל התועבות האל עשו וכו' (ויקרא יח כז), אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו לעשות בהם הדין, ולכך תמה הרמב"ן על הרמב"ם מדוע מצא להם עונש מיתה מחמת זה שלא דנו את שכם.

לכך ביאר הרמב"ן, בעבור שהיו אנשי שכם רשעים ודמם חשוב להם כמים רצו בני יעקב להינקם מהם בחרב נוקמת, והרגו המלך וכל אנשי עירו כי עבדיו הם, וסרים אל משמעתו, ואין הברית אשר נמולו נחשב בעיניהם למאומה כי היה להחניף לאדוניהם, ויעקב אמר להם בכאן כי הביאיהו בסכנה שנאמר "עכרתם אותי להבאישיני", ושם ארר אפם כי עשו חמס לאנשי העיר, שאמרו להם במעמדו וישבנו אתכם והיינו חנם אחד, והם היו בוחרים בהם ובעטו בדבורם, ואולי ישו בו א' ד' והרגו אותם להם, כי לא הרעו להם כלל. וזהו שאמר כלי חמס מכרותיהם (להלן מט ה). היינו ששמעון ולוי אחזו שצריך להורגם מן העולם מחמת רשעותם, ויעקב אבינו סבר ששמא עתידים הם לחזור בתשובה וכו'.

אולם למדנו מכאן מחלוקת רמב"ם ורמב"ן בביאור הנושא של אנשי שכם, ומלבד זאת האם יש ענין לישראל לדון את העכו"ם על מה שעשה, לפי דברי הרמב"ם אנשי שכם התחייבו מיתה והיה על בני יעקב לדרוש אליהם ולדונם באותו חיוב. ולפי דברי הרמב"ן לא התחייבו בני יעקב לעשות כדבר הזה.

האם בן נח נהרג ע"פ עצמו.

החינוך מונה במצוה כו, איסור להאמין באלוהות אחרת, וסיים בדבריו "וזאת המצוה היא מכלל השבע מצוות שנצטוו כל בני העולם בכללן. אבל מכל מקום חילוקין יש בפרטים בין ישראל לשאר האומות, והכל מבואר שם בעבודה זרה. ומן החילוקין שבין ישראל לשאר האומות בענין המצוות המוטלות על הכל הוא, שישראל לא יתחייב לעולם בלא עדים והתראה, ושאר האומות אין צריכין התראה, לפי שאין חילוק בהן בין שוגג למזיד. וכן יתחייבו גם כן בהודאת פיהם, מה שאין כן בישראל שצריך עדים.

ועוד יש חילוק אחר, כי האומות בעוברים על כל אחת ממצוותם יתחייבו לעולם מיתה, וזהו אמרם זכרונם לברכה אזהרתן זו היא מיתתן, וישראל יתחייב פעמים קרבן, פעמים מלקות, פעמים מיתה, ופעמים אינו מתחייב בכל אלה אלא שהוא